

Mgr. Radoslav Passia: Estetika okraja a hranice

/K vybraným aspektom fenoménov okraja a hranice v slovenskej literatúre 20. storočia v stredoeurópskom kontexte/

Posudok školiteľa

Predložená dizertačná práca R. Passiu má štyri časti. Prvé tri tvoria základ komplexnej monografie, kým štvrtá je akýmsi „dodatkom“, ktorý mapuje tému na partikulárnych prípadoch. Tri kapitoly dizertácie (Hranica, Domov, Druhé mesto) tvoria konzistentný celok, ktorý interpretuje slovenskú literatúru 20. storočia sub specie kultúrnohistorických špecifik východokarpatského hraničného areálu vertikálne (od minulosti po prítomnosť) aj horizontálne (tento osobitý priestor národnej literatúry konfrontuje s inonárodným kontextom – českým, poľským, ukrajinským, maďarským, rumunským, ale aj rakúskym). Popritom inšpiratívne pracuje aj s kontextom interdisciplinárnym, predovšetkým výtvarným a filmovým. Osobitne pri tom honoruje autorov pochádzajúcich z východoslovenského regiónu, najmä tých, ktorí v ňom zotrávajú nielen tematicky, ale aj fyzicky.

Dizertácia R. Passiu je originálna na niekoľko spôsobov: nielen témou východokarpatského hraničného areálu, tematicko-typologickým uchopením hranice a okraja, centra a periférie, interpretáciou priestoru Košíc v literatúre (ale aj vo výtvarnom umení či dokumentárnom filme). Za osobitne podstatné pokladám fakt, že dizertácia je svojráznym inšpiratívnym príspevkom do nikdy sa nekončiacich diskusií o strednej Európe. Do priestoru východokarpatského hraničného areálu sa mu zmesť rovnako maďarský autor zo Sedmohradska (Ádam Bodor) či poľsko-ukrajinskou Haličou uhranutý Poliak Andrzej Stasiuk a Ukrajinec Jurij Anduchovyč alebo autori Zakarpatska a západnej Ukrajiny Petro Miďanka a Taras Prochasko, ale najmä slovenskí prozaici Václav Pankovčín, Ján Patarák, Milan Zelinka a ďalší. Všetci dohromady mu garantujú, že územie v oblúku medzi rumunským Sedmohradskom a poľským výbežkom Nízkych Beskýd je jedna vec, no preňho sú predovšetkým dôležité predstavy a myšlienky o ňom. „Prechodovosť a nejasná ukotvenosť tohto areálu“ (s.19) a fakt, že „jazyk nemusí byť hlavným a podstatným faktorom organizácie literárneho celku“ (s.15), že je možný aj iný hodnotový prístup, ktorý má nadjazykový charakter, opretý o nadjazykovú konvergenciu, dizertant dokladá skupinou literárnych diel, ktoré možno reflektovať nielen v rámci národnej literatúry, „ale aj v priestorovom a najmä

hodnotovom kontexte východokarpatského areálu“ (s.15). Podľa autora je tento areál na poli literatúry najvýraznejší po roku 1989. Vtedy dochádza k zmene v chápaní hranice, ktorá sa zo svojej dovtedajšej nepriestupnosti transformovala na priestor otvorenej komunikácie medzi vlastným a cudzím. Dizertant uprednostňuje pred hľadiskom jazykovej jednoty alebo blízkosti areálové komponovanie, typ synergického regiónu, v ktorom sa pociťuje hodnotová prítomnosť viacerých diskurzov. Východokarpatský hraničný areál je preňho metafora patriaca do stredoeurópskeho trsu, takisto ako pražská, haličská, istrijská, dunajská a iná metafora. Hranica je pre tento areál určujúca – fyzicko-geograficky, politicky, kultúrne, konfesiónálne, etnicky, hospodársky, architektúrou aj literatúrou, ako to autor ilustruje na prózach spisovateľov východoslovenského okruhu (hranica ako prestupovanie, komunikácia, paralelne fungujúce hodnotové systémy, relativizácia nacionálneho prístupu).

R. Passia predloženou dizertáciou otvoril viaceré otázky, ktoré literárna veda doteraz obchádzala. Literárna situácia východokarpatského areálu je totiž nositeľom kultúrno-identifikačných významov, ktoré hrajú v literatúrach tohto priestoru podstatnú rolu. Inšpiratívna interpretácia špecifického semiotického postavenia Košíc v kontexte slovenskej literatúry a kultúry je z tohto hľadiska napríklad nepochybne dobrým úvodom do diskurzu, ktorý by ozrejmil, prečo druhé najväčšie centrum Slovenska je pokiaľ ide o literatúru periférne – historicky aj aktuálne. Dizertant exkurzom do histórie časopisu Krok (1966--67), respektíve skôr pokusu o literárny časopis v Košiciach, naznačuje aj niečo obecnjšie z faktu, že Košice boli väčšinou na periférii slovenského literárneho života (čo vonkoncom neplatí pre výtvarné umenie – medzi dvoma vojnami tu bola autentická avantgarda, predstavovaná výtvarníkmi maďarskej národnosti).

Dizertačná práca Mgr. Radoslava Passiu je prínosným a veľmi konkrétnym príspevkom do diskusií o rôznych podobách strednej Európy. Objavuje ju v priestore, ktorý bol doteraz literárnou vedou, ale aj príbuznými disciplínami zanedbaný, nespracovaný, zväčša neznámy. Dizertant predkladá prácu metodologicky a materiálovo originálnu a inšpiratívnu na to, aby bola predmetom úspešnej obhajoby udelenia vedeckého titulu PhD. Zároveň som presvedčený, že spĺňa aj kritériá na knižné publikovanie.